

Izabela Jankowska-Prochot¹

KONCEPCJE WYKŁADNICZE USIŁOWANIA
POPEŁNIENIA PRZESTĘPSTWA W WYBRANYCH
PAŃSTWACH WSPÓLNOTY *COMMON LAW*

DOI: 10.5604/01.3001.0013.3357

Wstęp

Rozszerzenie karalności na wybrane formy stadialne i postaci zjawiskowe przestępstwa w systemie *common law* przyjmuje m.in. formę odpowiedzialności względnej (ang. *inchoate liability*)². Na jej podstawie ustawodawca wyznaczył następujący obszar zachowań karalnych: usiłowanie (ang. *attempt*), zмовę (ang. *conspiracy*) i podżeganie (ang. *incitement*). Cechą charakterystyczną wszystkich z nich jest umyślne, społecznie niebezpieczne działanie lub zaniechanie, które choć nie wypełnia wszystkich znamion typu czynu zabronionego przewidzianego przez konkretną regulację karnoprawną to jednak podlega karze. Rozległość zakresu tematycznego sprawia, iż niemożliwe staje się jego całościowe ujęcie, stąd też celem niniejszego opracowania jest próba przybliżenia wybranych koncepcji wykładniczych usiłowania popełnienia przestępstwa stosowanych przez judy-

---

¹ Dr Izabela Jankowska-Prochot, wykładowca Wyższej Szkoły Bankowej w Warszawie, pracownik Komendy Głównej Policji w Warszawie.

² Można także wyróżnić odpowiedzialność wtórną (ang. *secondary liabilities*) obejmującą pomocnictwo (ang. *aids or abets*), doradztwo (ang. *counsels*) oraz stręczenie (ang. *procures*). Za podstawę rozróżnienia obu tych typów przyjmuje się realizację znamion czynu zabronionego (łac. *actus reus*), które w przypadku odpowiedzialności względnej z założenia nie mogą zostać wypełnione, natomiast w przypadku odpowiedzialności wtórnej już tak. Zob. G.L. Peiris, *Liability for Inchoate Crime in Commonwealth Law*, "Legal Studies. The Journal of the Society of Legal Scholars" 1984, Iss. 1, Vol. 4, s. 30–66. Zob. też T. Stenson, *Inchoate Crimes and Criminal Responsibility under International Law*, https://www.law.upenn.edu/journals/jil/jilp/articles/1-1_Stenson_Thomas.pdf, dostęp: 06.05.2019, s. 5 i n.

katurę w Irlandii oraz Wielkiej Brytanii. Biorąc pod uwagę skalę emigracji Polaków do obu tych krajów można przypuszczać, że artykuł ten choć poświęcony prawu obcemu, będzie cieszył się dużym zainteresowaniem czytelników. Wybór problematyki wydaje się być istotny i uzasadniony również dlatego, że rozwiązania jurydyczne oraz proces subsumpcji faktów sprawy pod określoną normę wynikającą z *case law* są w Polsce stosunkowo mało poznane.

1. Uzasadnienie karygodności usiłowania w systemie prawa *common law*

Zarówno w systemie prawa kontynentalnego, jak i precedensowego uzasadnienie karygodności usiłowania wynika z obiektywnego zagrożenia lub naruszenia dobra prawnie chronionego jak i „złego zamiaru” sprawcy, który ujawnił się w jego zewnętrznym działaniu. Z jednej więc strony usiłowanie jako stadium poprzedzające naruszenie w oczywisty sposób łączy się z zagrożeniem, a nawet niebezpieczeństwem, dla chronionego przedmiotu. Z drugiej zaś, funkcją przepisów karnoprawnych jest zapewnienie społecznego poczucia sprawiedliwości, w myśl którego każda, nawet nieskuteczna, próba działania przeciwko dobru prawnemu winna zostać ukarana. Trafnie obrazuje to metafora irlandzkiego sędziego Sądu Najwyższego (ang. *Supreme Court*) É. de Valery, który skazał mężczyznę na dożywotnie pozbawienie wolności za usiłowanie zabójstwa. Na uwagi, że wyrok ten wydaje się być przesadnie surowy wobec sprawcy, któremu *nomen omen* nie udało się pozbawić ofiary życia, stwierdził, że, jego zdaniem, nie byłoby racjonalne, gdyby niedoszły zabójca uniknął zasłużonej kary tylko dlatego, że jest „słabym strzelcem”³. Trudno nie zgodzić się z tym założeniem, zważywszy, że usiłowanie od dokonania różni w zasadzie jedynie strona przedmiotowa. Analogicznie zatem, jak w polskim prawie karnym nie ma istotnego znaczenia, czy obrona przez sprawcę droga postępowania zasługuje na miano kauzalnie właściwej, nie ma też głębszego sensu zakreślanie linii demarkacyjnej pomiędzy usiłowaniem udolnym a nieudolnym. Nawet bowiem w przypadku posłuże-

---

³ Zob. DPP v. Darren Larkin [2008] IECA 138 (2008). Por. też *Man Gets Life Sentence for Attempted Murder*, “The Irish Times” 5 May 2007, <https://www.irishtimes.com/news/man-gets-life-sentence-for-attempted-murder-1.1204326>, dostęp: 16.06.2019.

nia się przez sprawcę niewłaściwym środkiem lub przedmiotem, zachowania te pozostają karalne, o ile w zachowaniu sprawcy wyraźnie został zaakcentowany „zły zamiar”.

W piśmiennictwie zarysowuje się także stanowisko, wedle którego za aprobatą penalizowania usiłowania przemawia także możliwość zatrzymania działania przestępczego na wcześniejszym etapie jego realizacji. Innymi słowy, funkcjonariusze organów ścigania mają szansę wkroczenia do akcji zanim przestępstwo zostanie popełnione. Oczywiście jest fakt, że cel zapobiegania naruszaniu dóbr prawnokarnych lepiej realizowany jest w wymiarze prewencyjnym niż interwencyjnym⁴.

Rozszerzanie karalności na etap poprzedzający dokonanie musi być jednak dokonywane w sposób rozsądny i zrównoważony. Wyraźne wytyczenie granic między karalnym usiłowaniem niosącym zagrożenie dla dobra chronionego a czynem pozbawionym tego ryzyka, a więc *de facto* bezkarnym, jest warunkiem koniecznym dla realizacji funkcji ochronnej prawa karnego. Zasada zrównania sankcji grożących za usiłowanie z karami za dokonanie nie może być też tożsama z orwellowską wizją karania za „myślzbrodnie” (ang. *thought crime*). W myśl bowiem starorzymskiej sentencji *cogitationis poenam nemo patitur*, niezewnętrzzniony zamiysł dokonania czynu zabronionego nie może stanowić podstawy pociągnięcia do odpowiedzialności karnej. W toku postępowania karnego oskarżenie musi wykazać, że zachowanie sprawcy wyczerpuje wszelkie znamiona usiłowania, tj. zamiar popełnienia czynu zabronionego, zachowanie zmierzające bezpośrednio do jego realizacji oraz brak dokonania. Precyzyjniej nakaz ten formułuje Komisja Prawa Anglii i Walii (ang. *Law Commission for England and Wales*), w opinii której „(...) przestępstwo karalnego usiłowania (ang. *an offence of attempt*) polegać ma zarówno na jednoznacznym zmanifestowaniu w czynie złej woli sprawcy, jak i zachowaniu stanowiącym ostatnią fazę działalności (ang. *last act*), którą ma wykonać sprawca by ją urzeczywistnić”⁵.

Przykładem obrazującym ten wymóg jest wyrok w sprawie *People (AG) v. Thornton*⁶. Stan faktyczny był następujący: oskarżony o utrzymywanie relacji o charakterze seksualnym ze swą małoletnią służącą (ang. *carnal*

---

⁴ Precyzyjnie wyraził to Arnold Enker stwierdzając, że „(...) nie powinno się wymagać od społeczeństwa wyboru między zapobieganiem przestępstw a ściganiem ich sprawców”. Cyt. za: A.N. Enker, *Mens Rea and Criminal Attempt*, “Journal of the American Bar Foundation” 1977, Iss. 4, Vol. 2, s. 845.

⁵ Law Commission for England and Wales, *Consultation Paper on Conspiracy and Attempts* (CP No 183 2007). Paragraphs 16.26-16.57.

⁶ *People (AG) v. Thornton* [1952] IR 91.

abuse) oraz usiłowanie wywołania aborcji (ang. *procure this miscarriage*) decyzją sądu okręgowego w Galway (ang. *Circuit Court in Galway*) został uznany za winnego obu czynów. Faktem przesądzającym o uznaniu karalności usiłowania miała być rozmowa z lekarzem prowadzącym ciążę kobiety, w której zapytał czy nie posiada on substancji medycznej, powszechnie uznawanej za środek poronny, o nazwie sporysz (ang. *ergot*)⁷. Sąd Apelacyjny (ang. *Court of Criminal Appeal*), do którego oskarżony się odwołał, utrzymał w mocy wyrok w sprawie utrzymywania stosunków płciowych z małoletnią, uchylił jednak w części dotyczącej karalnego usiłowania spędzenia płodu. W ocenie składu orzekającego w analizowanym stanie faktycznym nie mogło być mowy o usiłowaniu, albowiem sprawca nie przystąpił do realizacji zespołu ustawowych znamion. Innymi słowy, sąd apelacyjny uznał, że chęć pozyskania sporyszu mogła co najwyżej dowodzić zamiaru dokonania zakłóceń w przebiegu ciąży, oskarżenie nie udowodniło jednak, że mężczyzna rozpoczął wykonywanie opisanego działania.

Z uwagi na fakt, że w systemie prawa precedensowego zasadą generalną jest, iż nie stosuje się regulacji karnoprawnych wobec osoby, która działała lub też dopuściła się zaniechania bez wcześniejszego zamiaru spowodowania czynu przestępnego (łac. *mens rea*), wymóg ten istnieje także w stosunku do usiłowania⁸. Innymi słowy, sprawca, który realizuje określone działanie czy też powstrzymuje się od określonej aktywności, musi mieć wyobrażenie pożądanej dla niego sytuacji, która stanowić ma konsekwencję jego zachowania. W opinii sędziego J. Haugh, celem sprawcy w tym wypadku ma być „konkretny zamiar popełnienia konkretnego przestępstwa”⁹. *In alia verba* usiłowanie z założenia nie ma charakteru autonomicznego, lecz wtórne w odniesieniu do zachowań i zaniechań uprzednio stypizowanych jako zabronione w innych ustawach karnych. Nie istnieje więc usiłowanie popełnienia jakiegokolwiek czynu zabronionego, lecz tylko usiłowanie popełnienia konkretnego przestępstwa (ang. *substantive offence*).

⁷ Oskarżony miał sformułować pytanie w następujący sposób: “Wasn’t there something called ergot?”. Cyt. za: *Consultation Paper Inchoate Offences*, Ireland Law Reform Commission, LRCCP 48-2008, Paragraph 2.15.

⁸ Zob. szerzej: I. Jankowska-Prochot, *Mens rea, czyli problematyka strony podmiotowej czynu zabronionego w irlandzkim prawie karnym*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2019, Nr 1, z. 33, s. 55–73.

⁹ Cyt. za: *People (AG) v. Thornton* [1952] IR 91.

Istotny jest przy tym fakt, że warunkiem *sine qua non* dla przypisania sprawcy przestępstwa usiłowania jest, by działał lub też dopuścił się zaniechania w zamiarze bezpośrednim (ang. *direct intention*). Przykłady innej postaci *mens rea*, tj. zamiar ewentualny, określane także mianem zawołowanego (ang. *oblique intention*), lekkomyślność (ang. *recklessness*) czy zaniedbanie (ang. *negligence*) są niewystarczające¹⁰.

Z poglądami prezentowanymi w piśmiennictwie koresponduje orzecznictwo sądowe. I tak, w wyroku irlandzkiego sądu okręgowego w sprawie *The People (DPP) v. Douglas and Hayes* sprawcy zostali uznani za winnych usiłowania zabójstwa (ang. *shooting with intent to murder*) funkcjonariuszy Policji (irl. *Garda Síochána*), na podstawie art. 14 ustawy Przestępstwa przeciwko osobie (ang. *Offences Against Person Act 1861*)¹¹. Policjanci mieli być schowani w radiowozie, zaś oskarżeni bezmyślnie strzelali w ich kierunku. Dokonując oceny prawnej, sąd pierwszej instancji miał stwierdzić, że świadome naruszenie przez nich reguł ostrożności przy jednoczesnym przewidywaniu możliwości popełnienia czynu zabronionego jest wystarczające do skazania za usiłowania zabójstwa. O słuszności dokonanej subsumcji miał również świadczyć zdaniem składu orzekającego fakt, że „(...) gdyby strzały spowodowały śmierć ofiar to miałyby miejsce zabójstwa”¹². Sąd Apelacyjny odrzucił jednak to rozumowanie i uchylił wyrok skazujący. W uzasadnieniu stwierdził, że umyślne działanie sprawcy, skierowane na osiągnięcie przestępczego celu, jest warunkiem niezbędnym usiłowania. Wnioskując *a contrario*, nieuzasadnione okolicznościami lekceważenie możliwości dokonania zabójstwa nie było wystarczające do kwalifikacji prawnej czynu jako jego usiłowanie.

Jak już było powiedziane, przesuwanie granic ochrony na obszar tzw. przedpoła rozciągającego się przed dokonaniem naruszenia normy prawnokarnej podyktowane jest szeroko rozumianym niebezpieczeństwem zamachu na określone dobro prawne. Z tego też powodu, o winie sprawcy przesądza zamiar i bezpośredniość działań skierowanych na popełnienie czynu zabronionego, nie zaś jego zrealizowanie. I choć każde usiłowanie pozostaje *per saldo* nieudolne to jednak z uwagi na fakt, że jest to cecha wymuszona na sprawcy, a więc niezależna od jego woli, jest ona uwzględniana. Słuszność tego przekonania potwierdza również Anthony Duff,

---

¹⁰ Zob. L. Campbell, S. Kilcommins, C.O'Sullivan, *Criminal Law in Ireland. Cases and Commentary*, Dublin 2010, s. 340.

¹¹ *The People (DPP) v. Douglas and Hayes* [1985] ILRM 25.

¹² Przytoczone za: *Consultation Paper Inchoate Offences...*, b.n.s.

w opinii którego truizmem jest twierdzenie, że „(...) analiza przestępnego usiłowania (ang. *criminal attempts*) musi zaczynać się od zamiaru (łac. *mens rea*) lub błędu (ang. *fault element*). W usiłowaniu bowiem to zamiar staje się głównym składnikiem zbrodni”¹³.

2. Instytucja usiłowania popełnienia przestępstwa w Irlandii i w Wielkiej Brytanii

Do lat 90. ubiegłego stulecia usiłowanie popełnienia przestępstwa w Irlandii było traktowane jako wykroczenie o randze występku (ang. *misdemeanors*). W 1997 r. ustawodawca wprowadził nową konstrukcję normatywną określaną mianem przestępstw zagrożonych aresztem bez nakazu (ang. *arrestable offences*), czyli czynów zabronionych popełnionych przez osobę poczytalną, wcześniej nie karaną, która na gruncie obowiązującego prawa może być skazana na karę 5 lat pozbawienia wolności lub surowszą¹⁴. Wprowadzone zmiany legislacyjne, w założeniu, skutkować miały radykalnym zaostreniem kary za tzw. przestępstwa niedokończone czy też nierozwinięte (ang. *inchoate offences*) i obejmujące zachowania na przedpolu czynu zabronionego (ang. *working towards the commission of a particular offence*)¹⁵.

Obecnie szczegółowe zasady dotyczące usiłowania popełnienia czynu zabronionego w Irlandii wynikają z dwojakich źródeł. Pierwszym z nich są opracowane przez doktrynę i judykaturę zasady, drugim zaś regulacje wyrażone *explicite* w różnych aktach normatywnych.

Pojęcie karalnego usiłowania (ang. *law of attempt*) zostało w sposób precyzyjny zdefiniowane przez sędziego J. Haugh, jako „czyn którego dopuścił się oskarżony, działający ze szczególnym zamiarem popełnienia

---

¹³ A. Duff, *Criminal Attempts* (Oxford University Press 1996) at 5 citing R v. Whybrow [1951] 35 Cr App R 141, 147.

¹⁴ Zob. szerzej: I. Jankowska-Prochot, *Definicja przestępstwa i jego klasyfikacja w polskim oraz irlandzkim prawie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2018, Nr 10, s. 33 i n. Por. też section 3.1.2 *Criminal Law Act 1997*. Irish Statute Book. Number 14 of 1997.

¹⁵ Pojęcie to wywodzi się od łacińskiego *inchoare*, oznaczającego „rozpoczynanie pracy”. Charakterystyczną cechą *inchoate crimes* jest fakt występowania „złego zamiaru” u sprawcy przy jednoczesnym niepełnym zrealizowaniu znamion. Zob. M.T. Cahill, *Inchoate Crimes*, ed. M.D. Dubber, T. Hörnie, *The Oxford Handbook of Criminal Law*, Oxford 2014, s. 29.

przestępstwa (ang. *an act done by the accused with specific intent to commit a particular crime*)¹⁶. W kontekście tak wyrażonej definicji można zatem wskazać jej trzy elementy. Pierwszym z nich jest samo działanie, wypełniające znamiona czynu zabronionego. Drugim, zmierzanie przez sprawcę do określonego ogólnie skutku, trzecim zaś, konkretne przestępstwo stanowiące cel usiłowania (ang. *a particular crime*). Istotne jest przy tym, że owo działanie „musi wykraczać poza zwykle przygotowanie i stanowić bezpośrednią reakcję po dokonaniu przygotowań”¹⁷. Brak bezpośredniego związku między przygotowaniem a późniejszym działaniem sprawcy wyklucza możliwość pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej za usiłowanie.

Karalne usiłowanie obejmuje każde działanie sprawcy umożliwiające wykonanie realizacji przezeń konkretnego stanu przestępnego, o ile skutek nie nastąpił. Może ono zatem przyjąć charakter aktywnego działania jak i zaniechania, o ile oczywiście konkretne przestępstwo może być popełnione w ten sposób (ang. *can be committed by omission*).

W irlandzkim prawie karnym odpowiedzialność za usiłowanie popełnienia przestępstwa zachodzi zarówno na podstawie przepisów ustawy, które przewidują odpowiedzialność za popełnienie przestępstwa, jak i odrębnych aktów normatywnych (ang. *statutory inchoate offences*). Do najczęściej penalizowanych zachowań zalicza się m.in. usiłowanie zabójstwa (ang. *attempts to murder*), strzelanie z zamiarem zabójstwa (ang. *shooting with intent to murder*), posiadania noża w miejscach publicznych (ang. *possession of a knife in public*) oraz posiadanie broni palnej bez zezwolenia (ang. *possession of a firearm without a firearm certificate*)¹⁸. Do tej kategorii zalicza się też tzw. przestępstwa usiłowania w szerokim zakresie (ang. *inchoate offence in the wide sense*), obejmujące m.in.: podżeganie do podżegania do nienawiści (ang. *incitement to incite hatred*) czy niebezpieczną jazdę samochodem (ang. *dangerous driving*)¹⁹. Z kolei z ugruntowanych poglądów prezentowanych w orzecznictwie Specjalnych Sądów Karnych (ang. *Special Criminal Court*) wynika, że do czynów tych zalicza się także

---

¹⁶ Zob. *The People (Attorney General) v. Thornton* [1952] IR 91, 93.

¹⁷ Cyt. za: *Ibidem*.

¹⁸ Zob. Section 11 and Section 14, *Offences against the Person Act 1861*; Section 9, *Firearms and Offensive Weapons Act 1990*, Irish Statue Book Number 12 of 1990 oraz Section 2 of the *Firearms Act 1925* as amended.

¹⁹ Section 2, *Prohibition of Incitement to Hatred Act 1989*. Irish Statue Book. Number 19 of 1989; Section 53 of the *Road Traffic Act 1961* as amended.

członkostwo w nielegalnej organizacji (ang. *membership of an unlawful organization*), posiadanie substancji i urządzeń wybuchowych (ang. *possession of an explosive substance*) oraz bezprawne posiadanie amunicji (ang. *possession of ammunition*)²⁰.

Godne uwagi rozwiązania w zakresie karalnego usiłowania zawiera też brytyjska ustawa (ang. *Criminal Attempts Act 1981 of England and Wales*). Zgodnie z treścią art. 1, cechą charakterystyczną tej formy stadialnej jest, by sprawca w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierzał do jego dokonania. W dalszej kolejności ustawodawca stwierdza, że aktywność ta ma stanowić coś więcej niż tylko przygotowanie do popełnienia przestępstwa. Z kolei w art. 2, penalizowane jest usiłowanie nieudolne²¹. Analogicznie jak w irlandzkim prawie karnym czyny wypełniające dyspozycje usiłowania zaliczane są do kategorii przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego (ang. *indictable offences*)²².

Celem uzupełnienia warto dodać, że zdaniem Komisji Prawa dla Anglii i Walii, mianem usiłowania określa się zachowania definiowane jako „przygotowanie wykonawcze”, wykraczające swym zakresem poza zwykłe czynności przygotowawcze (ang. *more than merely preparatory preparation*). *Eo ipso* początek usiłowania wyznaczać ma bezpośrednie zmierzanie do podjęcia zachowania, które obejmuje m.in. takie czynności sprawcze, jak bezprawne wtargnięcie do cudzego budynku lub na teren ogrodzonej nieruchomości i pozostawianie tam w celu popełnienia przestępstwa; szeroko rozumianą *furtum usus* cudzej rzeczy ruchomej lub pojazdu w celu wykorzystania ich do popełnienia czynu zabronionego. Będą to także wszelkie akty odwracania uwagi ewentualnych pokrzywdzonych lub świadków od aktywności sprawcy umożliwiające realizację celów przestępczych. Do przypisania odpowiedzialności za przestępstwo usiłowania wystarczające mają być też takie działania, jak badania odporności na włamanie drzwi, okien czy zamków; przygotowywanie drabiny, ruszto-

---

²⁰ Zob. Section 21 of the *Offences Against the State Act 1939* as amended; Section 3 of the *Explosive Substances Act 1883*, substituted by section 4 of the *Criminal Law (Jurisdiction) Act 1976* and amended. Section 4 of the *Explosive Substances Act 1883* as amended by section 15 of the *Offences Against the State (Amendment) Act 1998*. Section 21 of the *Firearms Act 1925* as amended.

²¹ Zob. Art. 1 i 2 *Criminal Attempts Act 1981* Chapter 47 http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/47/pdfs/ukpga_19810047_en.pdf, dostęp: 24.04.2019.

²² Zob. art. 4, *Ibidem*.

wania czy konstrukcji masztowej w celu uzyskania bezprawnego wejścia do cudzego budynku, mieszkania, pomieszczenia czy na teren ogrodzonej nieruchomości oraz śledzenie, podglądanie, podążanie a także przebywanie w miejscu, w którym przebywa niedoszła ofiara lub przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa²³.

3. Teorie wykładnicze a zakres karalności zachowań poprzedzających dokonanie

Jednoznaczne zdefiniowanie momentu, w którym kończy się przygotowanie, a zaczyna karalne usiłowanie, jest niezwykle trudne. Fakt ten potwierdza także Komisja Prawa Anglii i Walii. W opinii jej członków, „brak jest magicznej formuły pozwalającej na precyzyjne zdefiniowanie pojęcia usiłowania”²⁴. W celu łatwiejszego rozgraniczenia stadium niekaralnego, co do zasady, przygotowania od usiłowania, w Irlandii i Wielkiej Brytanii wyróżnia się cztery odmienne koncepcje wykładni.

Pierwszą z nich jest tzw. koncepcja bliskości (ang. *proximity approach*). Zgodnie z nią, usiłowanie ma miejsce wówczas, gdy działanie sprawcy jest stosunkowo bliskie popełnienia konkretnego stanu przestępnego. Warta uwagi wydaje się być także sformułowana przez irlandzkiego sędziego Sądu Najwyższego J. Walsha definicja negatywna, przemawiająca za niedopuszczalnością zaliczenia do tej kategorii „czynów w niewielkim stopniu prowadzących do popełnienia przestępstwa”. Odzwierciedleniem tego stanu rzeczy jest więc przekonanie, że czynność sprawcza usiłowania obejmuje „zachowania, które w sposób obiektywny i bezpośredni prowadzą do dokonania przestępstwa”²⁵. W myśl tej teorii usiłowaniem będzie więc nie tylko działanie, które jest bezpośrednio skierowane na popełnienie przestępstwa (ang. *proximate act*) czy też działanie o charakterze natychmiastowym (ang. *immediately connected with*), ale także ostatni przejaw aktywności sprawcy (ang. *last act*). Istotne jest jednak, by zachowanie to było na tyle bezpośred-

---

²³ Law Commission for England and Wales *Consultation Paper on Conspiracy and Attempts* (CP No 183 2007) at paragraph 16.47. Zob. też *The Law Commission Consultation Paper No 183, Conspiracy and Attempts, A Consultation Paper* at paragraph 12.1–12.20.

²⁴ Law Commission for England and Wales *Report on Attempt, and Impossibility in Relation to Attempt, Conspiracy and Incitement* (No 102 1980) at paragraph 2.45.

²⁵ *R v. Eagleton* [1855] 6 Cox CC 559, 571; 169 ER 826, 835, quoted by Walsh J at [1964] IR 169, 195–196.

nie, aby zaistniała możliwość odczytania celu, do którego zmierzał sprawca. Podobnie pojęcie to zdefiniowała także Komisja Prawa Anglii i Wali, w opinii której pojęcie bliskości w tym wypadku należy rozumieć, jako „najbliższe, następne przed lub po, w miejscu, porządku, czasie, związku, myśli czy też związku przyczynowo-skutkowym (...)”²⁶.

Warto w tym miejscu zauważyć, że największą zaletą, a zarazem i słabością tej koncepcji, jest jej nieokreśloność. Spostrzeżenia z praktyki eksperckiej dowodzą, że z jednej strony umożliwiała ona zachowanie elastyczności w wydawaniu wyroków, a tym samym i unikania kategoryczności w indywidualnych sprawach, z drugiej jednak rodzi rozliczne problemy praktyczne związane z subsumpcją okoliczności faktycznych pod normę prawną.

Dla koncepcji bliskości reprezentatywne są w szczególności dwa orzeczenia sądowe. Pierwszy z nich to wyrok w sprawie *The People (Attorney General) v. Sullivan*, dotyczący położonej uznanej za winną usiłowania podstępnego wyłudzenia pieniędzy (ang. *false pretences*)²⁷. Kobieta była zatrudniona w szpitalu na kontrakcie. W myśl jego postanowień, za prowadzenie 25 porodów fizjologicznych miała otrzymać wynagrodzenie zasadnicze (ang. *basic salary*). Każdy kolejny miał być finansowany osobno. Bezprawność jej zachowania miała polegać na trzykrotnym poświadczeniu nieprawdy w dokumentacji medycznej oraz przedłożeniu raportu o uczestnictwie w nieistniejących porodach. W toku postępowania nie udało się ustalić, czy te, przy których w istocie asystowała przekroczyły liczbę 25, czy też nie. Rolą sądu było natomiast ustalenie, czy oskarżona zrobiła „wystarczająco dużo” (ang. *whether she had done enough*), by dopuścić się usiłowania wyłudzenia pieniędzy, czy też może jej działanie było jedynie niekaralnym przygotowaniem. Ostatecznie skład orzekający uznał, że każde, złożone przez nią fałszywe oświadczenie było „wystraszające blisko (ang. *sufficiently proximate*) popełnienia przestępstwa materialnego. Stanowiło więc fizyczny element próby”²⁸.

W praktyce karno-procesowej często też przytacza się realia sprawy *R v. Button*²⁹. Oskarżony w niej mężczyzna również został uznany za win-

²⁶ Law Commission for England and Wales *Report on Attempt, and Impossibility in Relation to Attempt, Conspiracy and Incitement* (No 102 1980) at paragraph 2.48, citing Concise Oxford Dictionary (6th ed. 1976).

²⁷ *The People (Attorney General) v. Sullivan* [1964] IR 169.

²⁸ Cyt. za: *Ibidem*. Zob. też Law Reform Commission. *Consultation Paper Inchoate Offences...* Paragraph 2.09.

²⁹ *R v. Button* [1900] 2 QB 597.

nego usiłowania wyłudzenia pieniędzy (ang. *false pretences*). Czynność sprawcza miała polegać na skłamaniu w sprawie wagi konia wyścigowego (ang. *handicap*), dzięki czemu zwierzę wygrywało kolejne konkurencje. Oszustwo zostało wykryte tuż przed etapem, w którym zwycięzca miał otrzymać nagrodę pieniężną, co z kolei miało jednoznacznie dowodzić „wystarczającej bliskości” usiłowania wyłudzenia, za które ostatecznie został skazany.

Kolejna koncepcja określana jest mianem podejścia pierwszego aktu (ang. *the first approach or first stage*) i sprowadza się do przekonania, że do wypełnienia znamion czynu zabronionego, usiłowania, wystarczający będzie pierwszy przejaw działania sprawcy³⁰. *In alia verba* karalne usiłowanie wiąże się z „początkiem wykonania” (ang. *first act suffices*). Precyzyjne ramy tego terminu wyznacza angielski wyrok Sądu Najwyższego sprawie *R v. Schofield*³¹. Dotyczył on mężczyzny, który został oskarżony o usiłowanie spalenia swego domu w celu wyłudzenia pieniędzy z ubezpieczenia (ang. *insurance fraud*). O kwalifikacji prawnej zdecydował fakt, że w trakcie śledztwa ujawniono w piwnicy domu obecność materiałów łatwopalnych i nadpalonej świecy. I chociaż zdaniem składu orzekającego sprawca posunął się w tym wypadku znacznie dalej niż jedynie do zrealizowania „pierwszego aktu” to jednak kluczowe znaczenie miało, że jego działanie było „połączone z bezprawną i złośliwą intencją” (ang. *an unlawful and malicious intent*)³². W takich okolicznościach bowiem nawet, gdyby sam akt sprawczy pozostał niewinny to jednak jego związek z zamiarem przesądzałby o przestępczym a zarazem karalnym charakterze. Tym samym do uznania przestępnego charakteru pierwszego aktu za wystarczające zdaniem Lord Mansfielda uważa się „(...) wyraźne i zdecydowane zachowanie

---

³⁰ Brytyjska doktryna i judykatura posługuje się określeniem „first stage theory”, z kolei irlandzka „first approach”. Zob. szerzej: Law Reform Commission. *Consultation Paper Inchoate Offences...*, Paragraph 2.29 oraz The Law Commission Item XVIII of the Second Programme, *Criminal Law Attempt and Impossibility in Relations to Attempt, Conspiracy and Incitement*, Ordered by the House of Commons to be printed 25th June 1980, Paragraph 2.22.

³¹ Kазus ten jest o tyle ciekawy, że jako pierwszy normalizuje karalność usiłowania w angielskim prawie karnym. Do czasu jego wydania zakres kryminalizowania zachowań poprzedzających dokonanie był bardzo wąski i dotyczył jedynie tych czynności sprawczych, które wiązały się z istotnym zagrożeniem dla określonego dobra prawnego. Sankcją karną objęte były więc zachowania związane z usiłowaniem fałszowania pieniędzy, groźbami lub pojedynkami (ang. *attempts to coin money, threats and attempted dueling*). Zob. *R v. Schofield* [1784] Cald 397. Por. też M.T. Cahill, *Inchoate Crimes...*, s. 33.

³² Cyt. za: *R v. Schofield* [1784] Cald 397.

manifestujące zamiar sprawcy”³³. Jeszcze precyzyjniej formułuje to wybitny badacz angielskiego prawa karnego James Fitzjames Stephen, zdaniem którego „ jest to czynność dokonana z zamiarem popełnienia przestępstwa i stanowiąca element z serii czynów, które doprowadziłyby do popełnienia przestępstwa gdyby nie została przerwana”³⁴.

Upatrywanie racji karalności usiłowania w pierwszym akcie przenosi punkt ciężkości na kierunkowo nastawienie woli sprawcy, ujawnione w działaniu i nie budzące wątpliwości co do jego zamierzeń i celów. To z kolei pozwala na ściganie tej formy przestępstwa, niezależnie od tego czy jest ono uzasadnione prewencją kryminalną (ang. *crime prevention*) czy moralnym obowiązkiem ukarania sprawcy (ang. *moral punishment goal*). Tak dalece posunięta ingerencja karna nie zwalnia jednak organów ścigania ze względów gwarancyjnych. W dalszym ciągu zakazane jest bowiem penalizowanie samych tylko przestępnych zamiarów. To element fizyczny rozumiany jak ów „pierwszy akt” jest warunkiem *sine equa non* potwierdzającym zły zamiar sprawcy. Na kwestię tę zwraca również uwagę Glanville Williams, który podkreśla, że analizowane podejście ma zastosowanie wówczas, gdy „każdy czyn jest zrealizowany z ustalonym zamiarem popełnienia przestępstwa lub w ramach przygotowań do niego niezależnie od tego odległe jest od przestępstwa docelowego”³⁵.

W literaturze można także znaleźć pogląd, że założeniem legitymującym podejście pierwszego aktu jest взгляд prewencyjny i możliwość błyskawicznego zatrzymywania przestępców, a w konsekwencji natychmiastowego prostowania ich negatywnego nastawienia do reguł społecznych i norm prawnych. Z takim poglądem koreluje też przekonanie, że podejście to przyczynia się do usprawnienia procesów korekcyjno-wychowawczych u sprawców, którzy „nie są pozostawieni sami sobie tylko dlatego, że ich działania stanowią dopiero «początek wykonania» (ang. *beginning execution*)”³⁶.

Konstrukcja ta budzi także wątpliwości, które dotyczą nadmiernej, zdaniem znawców problematyki, ingerencji prawa karnego w wewnętrzną sferę ludzkiej egzystencji³⁷. Można sobie przecież wyobrazić sytuację, w któ-

³³ *Ibidem*.

³⁴ J.F. Stephen, L.F. Struge, *A Digest of the Criminal Law*, London 1947, s. 90.

³⁵ Cyt. za: G. Williams, *Criminal Law. The General Part*, London 1953, s. 632.

³⁶ Cyt. za: A. Ashworth, *Criminal Attempts and the Role of Resulting Harm Under the Code, and in the Common Law*, „Rutgers Law Journal” 1988, Iss. 3, Vol. 19, s. 729.

³⁷ Zob. *Ibidem*, s. 731 i n.

rej ludziom towarzyszą przestępne myśli i zamiary, jednak ostatecznie nie dopuszczają się oni ich realizacji. I choć zamiar jest konstytutywnym obu typów usiłowania, to jednak przedmiotowe podejście pozwala na wprowadzanie struktur penalizujących na bardzo wczesnym etapie podjętego działania. *In alia verba* obejmowanie reakcją karną zachowań związanych z samym tylko nagannym zamiarem, niezależnie od związanej z nimi „bliiskości” naruszenia dobra prawnego, nie tylko znacząco ogranicza ludzkie swobody, ale też także uniemożliwia skuteczne egzekwowanie prawa karnego. Ściganie sprawców, w działaniu których zamiar narażenia lub naruszenia dobra prawnie chronionego dostatecznie się nie ujawnił, utrudnia prawidłowe działanie organów powołanych do ścigania przestępstw. Truizmem jest przecież twierdzenie, że podejmowanie zbędnych czynności dochodzeniowych i wykrywczych niepotrzebnie je absorbuje i uniemożliwia ściganie przestępstw rzeczywistych. Z kolei selektywne egzekwowanie prawa karnego w tym obszarze mogłoby wpływać demoralizująco na społeczeństwo.

Trzecia koncepcja wykładnicza określana jest mianem „podejścia ostatniego aktu” (ang. *the last act approach or final stage theory*)³⁸. W myśl jej założeń, dla realizacji znamion usiłowania konieczne jest podjęcie przez oskarżonego wszelkich działań niezbędnych do pełnej realizacji zespołu znamion czynu zabronionego i urzeczywistnienia znamienia czasownikowego wskazanego w konkretnym przepisie³⁹. Metodę tę trafnie scharakteryzował brytyjski sędzia Lord Diplock, który w sprawie DPP v. Stonehouse stwierdził, że „sprawca musi przekroczyć Rubikon i spalić swoje łódzie”⁴⁰. Innymi słowy, jego zachowanie sprawcze musi znajdować się w takim stadium, aby brak reakcji na nie doprowadził do naruszenia dobra prawnego⁴¹. W przytoczonym stanie faktycznym oskarżonym był mężczyzna, który bez wiedzy swojej żony sfingował własną śmierć poprzez utopienie w morzu. Do zdarzenia miało dojść niedaleko Miami koło Florydy, zaś

---

³⁸ Pierwszym terminem posługuje się doktryna i judykatura irlandzka, drugim zaś brytyjska. Zob. szerzej: Law Reform Commission, *Consultation Paper Inchoate Offences...*, Paragraph 2.23 oraz The Law Commission Item XVIII of the Second Programme, *Criminal Law Attempt and Impossibility in Relations to Attempt, Conspiracy and Incitement*, Ordered by the House of Commons to be printed 25th June 1980, Paragraph 2.24.

³⁹ Szczególne znaczenie ma w tym wypadku ostatni czyn wymagany do zrealizowania konkretnego przestępstwa materialnego. Zob. *Ibidem*.

⁴⁰ Cyt. za: DPP v. Stonehouse [1980] AC 55.

⁴¹ Zob. szerzej: M.C. Davies, *Proximity in attempts: preparing to cross the Rubicon*, “The Journal of Criminal Law” 1994, Iss. 1, Vol. 58, s. 78.

celem działania sprawcy było wyłudzenia pieniędzy z ubezpieczenia na życie (ang. *false pretences and insurance fraud*). W opinii cytowanego już sędziego Diplocka, oskarżony był winny karalnego przygotowania, ponieważ nie tylko wykonał wszelkie czynności fizyczne niezbędne do otrzymania pieniędzy, ale też były one bezpośrednio powiązane (ang. *immadietelly connected*) i uzewnętrznione w jego złej woli. Innego z kolei zdania był A. Duff, zdaniem którego omawiana teoria nie mogła mieć zastosowania w tej sprawie, albowiem „ostatnim etapem zachowania sprawcy” winno być ukrywanie się do czasu otrzymania przez jego żonę środków z ubezpieczenia. Tego zaś mężczyzna nie uczynił⁴².

Spory w doktrynie i orzecznictwie na temat stosowania tej teorii dowodzą jej ułomności zwłaszcza w obszarze luk w kryminalizacji zachowań, stwarzających realne zagrożenie dla dobra prawnego. Na potwierdzenie tego stanowiska w doktrynie często przytacza się hipotetyczny przykład sprawcy, który usiłował zabić swą ofiarę przez próbę jej zastrzelenia z broni palnej. Gdyby jednak jego strzał był spektakularnie niecelny, tj. w tym ostatnim akcie kula nie została wystrzelona do konkretnej ofiary, to potraktowanie metody ostatniego aktu jako modelu normatywnego dla typizacji usiłowania pozwoliłoby mu na uniknięcie odpowiedzialności karnej. Innymi słowy, mimo dostatecznego dowodu złego zamiaru oraz rozpoczęcia wcielania w czyn zamiaru przestępczego, urzeczywistniającego ową złą wolę, sprawca musiałby być uznany za niewinnego.

Istotną zaletą tej metody jest natomiast fakt, że w odróżnieniu od teorii bliskości, ostatni przejaw aktywności sprawczej, wyznaczający przedmiotowe elementy istoty przestępstwa, pozwala na bardziej miarodajną ocenę usiłowania i racjonalizację karania. W konsekwencji do odpowiedzialności są pociągnięte jedynie te osoby, które przedsięwzięły rzeczywiste działania skierowane bezpośrednio ku urzeczywistnieniu przestępczego zamiaru.

Czwarta teoria wykładnicza definiowana jest jako jednoznaczne podejście do działania (ang. *unequivocal act approach or unequivocal act theory*)⁴³. Zgodnie z nią, dla urzeczywistnienia karalności usiłowania konieczne jest, by działanie sprawcy było na tyle skonkretyzowane, by możliwe stało się odczytanie jego celu poprzez wskazanie zaatakowanego dobra praw-

⁴² Zob. szerzej: A. Duff, *Criminal Attempts*, Oxford 1996, s. 41.

⁴³ Pierwszy przytoczony za: Law Reform Commission. *Consultation Paper Inchoate Offences...*, Paragraph 2.37 oraz The Law Commission Item XVIII of the Second Programme, *Criminal Law Attempt and Impossibility in Relations to Attempt, Conspiracy and Incitement*, Ordered by the House of Commons to be printed 25th June 1980, Paragraph 2.26.

nego oraz *modus operandi* przestępcy. Jednoznaczność ta musi również przejawiać się w dynamicznym charakterze zachowania sprawcy, który rozpoczął już rzeczywistą realizację swych zamierzeń. Aktualna pozostaje także opinia brytyjskiego sędziego, Sir Johna Salmonda, zdaniem którego „fizyczny akt próby musi być jednoznaczny i na tyle precyzyjny, żeby sam w sobie był dowodem szczególnego przestępnego zamiaru”. Co więcej, ma on być „wypisany na jego twarzy (ang. *criminal intent upon its face*)”⁴⁴. Założeniem legitymującym odpowiedzialność karną usiłowania jest więc w tym wypadku zachowanie sprawcy, które *res ipsa loquitur* wskazuje, że zamierzał on zrealizować znamiona czasownikowe czynu zabronionego. Koncepcja jednoznanego podejścia do działania znalazła także odzwierciedlenie w często przytaczanym w literaturze przedmiotu wyrokiem sądu apelacyjnego w Nowej Zelandii w sprawie R v. Barker⁴⁵. Dotyczył on stanu faktycznego, w którym mężczyzna w tzw. średnim wieku został oskarżony o usiłowanie homoseksualnego obcowania płciowego z nieletnim (ang. *buggery*). Sprawca został złapany na odprowadzaniu późnym wieczorem kilkunastoletniego chłopca, któremu obiecywał dobra zabawę (ang. *good fun*). W opinii nowozelandzkiej judykatury, zamiar przystąpienia do realizacji czynności wykonawczej obcowania płciowego z małoletnim był w tym wypadku aż nader oczywisty.

Na uwagę zasługuje również wyrok brytyjskiego sądu apelacyjnego w sprawie R v. White⁴⁶. Na jego podstawie, młody mężczyzna został uznany za winnego usiłowania zabójstwa swojej matki, której dodał do kieliszka wina niewielką ilość płynnego cyjanku potasu. Kobieta została znaleziona martwa następnego dnia. W wyniku przeprowadzonej sekcji zwłok okazało się jednak, że przyczyną śmierci nie było otrucie, lecz atak serca. W toku prowadzonego postępowania sąd zdecydował, iż mimo braku związku przyczynowo skutkowego między działaniem mężczyzny a śmiercią kobiety, zostanie on uznany za winnego usiłowania zabójstwa. W opinii składu orzekającego, pomimo iż jednorazowe działanie sprawcy nie mogło spowodować śmierci ofiary, to jednak jednoznacznie dowodziło jego zamiaru sprawczego.

Na gruncie prezentowanej teorii aktualna jest kontrowersja, sprowadzająca się do faktu, że literalne jej stosowanie umożliwi sprawcy uniknię-

---

⁴⁴ Cyt. za: J. Salmond, *Jurisprudence, or the Theory of the Law*, Third Edition, London 1910, s. 19.

⁴⁵ R v. Barker [1924] NZLR 865.

⁴⁶ R v. White [1910] 2 KB 124.

cie odpowiedzialności karnej w sytuacji, gdy jego działania mogą zostać zinterpretowane jako próba zrealizowania innego celu niż ten wskazany w akcie oskarżenia. Cytowany już G. Williams zilustrował te wątpliwości przykładem człowieka klęczącego obok stosu kukurydzy z fajką w ustach i zapalkami w ręku⁴⁷. Możliwość postawienia zarzutu winy sprawcy czynu zabronionego jest w tym wypadku o tyle trudna, że nie można jednoznacznie stwierdzić, czy zamierzał on odpalić fajkę, czy spalić pole kukurydzy.

Ostatnim podejściem, stosowanym jednak wyłącznie przez brytyjską judykaturę, jest tzw. teoria istotnego kroku (ang. *substantial step*). Zgodnie z nią, znamiona czynu zabronionego, usiłowania, winny być zdefiniowane jako „postępowanie, które jest istotnym krokiem w kierunku popełnienia przestępstwa docelowego” (ang. *substantial step towards the commission of the ultimate offence*). Przy rozstrzygnięciu o winie sprawcy sąd oraz ława przysięgłych (ang. *jury*) winni więc rozstrzygnąć, czy jego konkretne zachowanie stanowiło „istotny krok” w kierunku realizacji przestępnych znamion, czy też nie. Za najistotniejszą wadę tej metody uznaje się jej ocenny charakter i związane z tym ryzyko penalizowania zachowań bardzo mocno oddalonych od konkretnego przestępstwa. W doktrynie zwraca się także uwagę, że stosowanie tej koncepcji wykładniczej może stanowić poważne zagrożenie dla wolności i swobód obywatelskich. Konstatacja ta pokrywa się z opinią wybitnego znawcy angielskiego prawa karnego Lorda Reida, który stanowczo zakwestionował zasadność obejmowania reakcją karną zachowań, związanych z samym tylko naganym zamiarem, nie stanowiących przy tym rzeczywistego niebezpieczeństwa dla dobra prawnego⁴⁸. Z uwagi na te kontrowersje, stosowanie tej metody ma charakter incydentalny, a składy orzekające posługują się nią w zasadzie wyłącznie wtedy, gdy karalne usiłowanie jest powiązane z pomocnictwem⁴⁹.

⁴⁷ Zob. G. Williams, *Criminal Law. The General Part*, London 1953, s. 641.

⁴⁸ W swej wypowiedzi autor podkreślił, *explicite*, że z uwagi na swą ogólnikowość metoda znaczącego kroku godzi w powszechną w państwach demokratycznych zasadę odpowiedzialności za czyn, a nie za zamiar. Zob. szerzej: R. Buxton, *Inchoate Offences: Incitement and Attempt*, London 1973, s. 665.

⁴⁹ The Law Commission Item XVIII of the Second Programme, *Criminal Law Attempt and Impossibility in Relations to Attempt, Conspiracy and Incitement...*, Paragraph 2.30.

Podsumowanie

Odpowiedzialność karna na wcześniejszych etapach *iter criminis* związana jest z obiektywnym zagrożeniem chronionego przedmiotu czynu lub niebezpieczeństwem naruszenia dobra prawnego. Usiłowanie rozumiane jako bezpośrednie zmierzanie do dokonania czynu zabronionego, które *per saldo* nie następuje, z założenia pozostaje nieudolne. Nie zmienia to jednak faktu, że strona podmiotowa pozostaje taka sama, jak w przypadku przestępstw dokonanych, zachowanie sprawcy nie może więc pozostać bezkarne. *Eo ipso* fakt niezrealizowania wszystkich znamion czynu zabronionego nie jest podyktowany zmianą nastawienia czy zamiaru sprawcy, lecz najczęściej brakiem biegłości w konkretnej materii przestępczej lub nieprzewidzianą uprzednio zmianą okoliczności zewnętrznych.

Analiza pięciu przytoczonych koncepcji wykładniczych dowodzi, że stworzenie jednej, kompleksowej, która usatysfakcjonowałaby wszystkich przedstawicieli doktryny i judykatury, nadal pozostaje na etapie usiłowania. Mnogość i niejednoznaczność teorii nie oznacza jednak całkowitego braku wspólnej płaszczyzny teoretycznej. Jak widać z przytoczonego zarysu przeglądu stanowisk, podejście „pierwszego aktu” wyjątkowo szeroko rozciąga zakres odpowiedzialności karnej i, podobnie zresztą jak teoria „znaczącego kroku”, może obejmować przejawy działalności niezaskługujące jeszcze na karalność z powodu zbyt dużej odległości dzielącej czyn znajdujący się w fazie usiłowania od naruszenia dobra. Z kolei podejścia „ostatniego aktu” i „podejście jednoznaczne”, w swych czystych formach pozwalają sprawcy uniknąć odpowiedzialności karnej za usiłowanie, wymagają bowiem udowodnienia ponad wszelką wątpliwość jego negatywnego nastawienia do reguł społecznych i norm prawnych. Za najskuteczniejszą metodę uznaje się więc podejście zbliżeniowe, które pozwala na pewną relatywizację oceny realizacji strony podmiotowej w zróżnicowanych i nie zawsze jednoznacznych stanach faktycznych. Jeszcze lepsze rezultaty ma przynosić uzupełnienie podejścia zbliżeniowego o wymóg jednoznaczności. Potwierdzenie tego przekonania można znaleźć w wyroku Sądu Apelacyjnego w sprawie *The People (Attorney General) v. Thornton*⁵⁰. Zgodnie z nim, „wypełnienie znamion usiłowania popełnienia czynu zabronionego ma miejsce wówczas, gdy sprawca dopuszcza się czynu, który jest krokiem w kierunku popełnienia określonego prze-

---

⁵⁰ *The People (Attorney General) v. Thornton* [1952] IR 91.

stępstwa”. Warunkiem koniecznym jest także, by „(..) działanie to było podejmowane bezpośrednio, a nie jedynie w niewielkim stopniu z nim powiązane (ang. *not merely remotely*)”. Nieakceptowalna jest też sytuacja w której nie można jednoznacznie stwierdzić, że „cel, który prześwieca sprawcy, nie dotyczy popełnienia czynu zabronionego”⁵¹.

Bibliografia

Literatura

Ashworth A., *Criminal Attempts and the Role of Resulting Harm Under the Code, and in the Common Law*, “Rutgers Law Journal” 1998, Iss. 3, Vol. 19.

Cahill M.T., *Inchoate Crimes*, ed. M.D. Dubber, T. Hörnie, *The Oxford Handbook of Criminal Law*, Oxford 2014.

Campbell L., Kilcommmins S., O’Sullivan C., *Criminal Law in Ireland. Cases and Commentary*, Dublin 2010.

Davies M.C., *Proximity in attempts: preparing to cross the Rubicon*, “The Journal of Criminal Law” 1994, Iss. 1, Vol. 58.

Duff A., *Criminal Attempts*, Oxford 1996.

Enker A.N., *Mens Rea and Criminal Attempt*, “Journal of the American Bar Foundation” 1977, Iss. 4, Vol. 2.

Jankowska-Prochot I., *Definicja przestępstwa i jego klasyfikacja w polskim oraz irlandzkim prawie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2018, Nr 10.

Jankowska-Prochot I.P., *Mens rea, czyli problematyka strony podmiotowej czynu zabronionego w irlandzkim prawie karnym*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2019, Nr 1, z. 33.

Peiris G.L., *Liability for Inchoate Crime in Commonwealth Law*, “Legal Studies. The Journal of the Society of Legal Scholars” 1984, Iss. 1, Vol. 4.

Salmond J., *Jurisprudence, or the Theory of the Law*, Third Edition, London 1910.

Stephen J.F., Struge L.F., *A Digest of the Criminal Law*, London 1947.

Williams G., *Criminal Law. The General Part*, London 1953.

---

⁵¹ Wszystkie cytaty za: *Ibidem*.

Raporty, stanowiska, opinie

Consultation Paper, *Inchoate Offences Ireland Law Reform Commission*, LRCCP 48-2008.

Law Commission for England and Wales Consultation Paper on, *Conspiracy and Attempts* (CP No. 183 2007).

Law Commission for England and Wales, *Report on Attempt, and Impossibility in Relation to Attempt, Conspiracy and Incitement* (No. 102 1980).

Akty prawne

Criminal Attempts Act, 1981 Chapter 47.

Criminal Law (Jurisdiction) Act, 1976 and amended.

Criminal Law Act, 1997, Irish Statue Book, Number 14 of 1997.

Explosive Substances Act, 1883.

Firearms Act, 1925 as amended.

Firearms and Offensive Weapons Act, 1990, Irish Statue Book, Number 12 of 1990.

Offences against the Person Act, 1861.

Offences Against the State (Amendment) Act, 1998.

Offences Against the State Act, 1939 as amended.

Prohibition of Incitement to Hatred Act, 1989, Irish Statue Book, Number 19 of 1989.

Road Traffic Act, 1961 as amended.

Orzecznictwo

DPP v. Darren Larkin [2008] IECA 138 (2008).

DPP v. Stonehouse [1980] AC 55.

People (AG) v. Thornton [1952] IR 91.

R v. Barker [1924] NZLR 865.

R v. Button [1900] 2 QB 597.

R v. Eagleton [1855] 6 Cox CC 559, 571; 169 ER 826, 835.

R v. Schofield [1784] Cald 397.

R v. White [1910] 2 KB 124.

R v. Whybrow [1951] 35 Cr App R 141, 147.

The People (Attorney General) v. Sullivan [1964] IR 169.

The People (DPP) v. Douglas and Hayes [1985] ILRM 25.

Źródła internetowe

Man Gets Life Sentence for Attempted Murder, "The Irish Times", 5 May 2007, <https://www.irishtimes.com/news/man-gets-life-sentence-for-attempted-murder-1.1204326>, dostęp: 16.06.2019.

Stenson T., *Inchoate Crimes and Criminal Responsibility under International Law*, https://www.law.upenn.edu/journals/jil/jilp/articles/1-1_Stenson_Thomas.pdf, dostęp: 16.06.2019.

The Law Commission Consultation Paper No. 183. *Conspiracy and Attempts*. A Consultation Paper, http://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2015/03/cp183_Conspiracy_and_Attempts_Consultation.pdf, dostęp: 16.06.2019.

Słowa kluczowe: usiłowanie, przestępstwo, przedmiot ochrony, zamiar, znamiona czynu zabronionego

Streszczenie

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule jest instytucja usiłowania popełnienia przestępstwa w brytyjskim i irlandzkim prawie karnym. Na tym tle bliższej analizie poddane zostało orzecznictwo oraz stanowisko judykatury. Najobszerniejszą część opracowania stanowi uzasadnienie przyczyn wprowadzenia struktur penalizujących dla etapu poprzedzającego dokonanie oraz analiza pięciu sędziowskich koncepcji wykładniczych pozwalających na karanie owych nagannych choć bezskutkowych zachowań lub zaniechań. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że przedstawiony tekst stanowi wyjątek na polskim rynku wydawniczym, brak na nim bowiem wciąż publikacji przybliżających regulacje prawnokarne w systemie common law.

Key words: attempt, crime, subject of protection, intent, features of prohibited acts

CONCEPTS OF INTERPRETING ATTEMPTS TO COMMIT CRIMES IN SELECTED *COMMON LAW* COUNTRIES

Abstract

The subject matter of this article is the concept of the attempt to commit a crime within British and Irish criminal law. The article features a closer analysis of the judiciary's case-law and attitudes in this respect. The largest part of the study is devoted to justifying the reasons for introducing penal structures with respect to the stage before the commission of the crime, and analysing five judiciary concepts of interpreting attempts to commit crimes that allow for punishing those reprehensible yet ineffective acts or omissions. It is worth noting that the study presented herein is one of a kind in the Polish publishing market, which still lacks publications which would familiarise the readers with the legal and penal provisions found in common law legal systems.

